

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش های سیاسی

مصاحبه پژوهشی با؛

دکتر عالیه شکر بیگی؛ مدیر گروه علمی تخصصی خانواده در انجمن جامعه شناسی ایران

مهارت های زندگی

فرآیند منطقی حل مسئله چه روندی را طی می کند؟

(مهارت حل مسئله راهبردی جهت افزایش مسئولیت پذیری)

فرآورده های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش های زیر در دسترس است:

– وب سایت خبرگزاری صدا و سیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

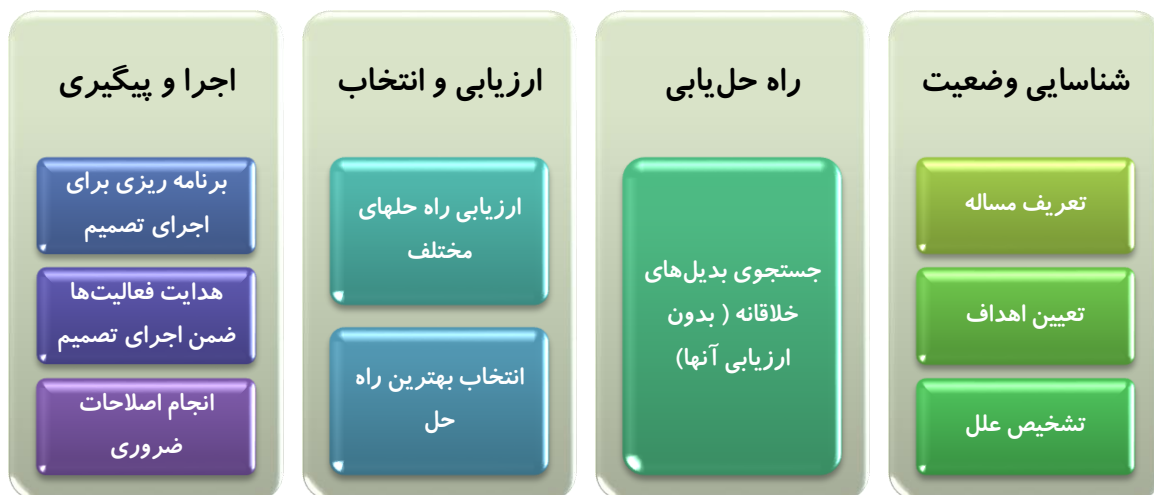
پژوهشگر: مهدی ناجی

□ نکات برجسته

* از نظر کارشناسان:

- حل مساله یک فرآیند آگاهانه- منطقی - تلاش بر و هدفمند است
- حل مساله تفکر و رفتاری است جهت رسیدن به هدفی که به آسانی در دسترس نیست.
- حل مساله در بالاترین سطح از فعالیت‌های شناختی انسان قرار دارد.
- آنچه برای ما اتفاق می افتد را به شکل یک مسئله و نه بصورت یک مشکل ببینیم.
- تلاش برای حل مساله؛ برای سلامت روانی و رفاه اجتماعی ما اهمیت دارد.
- مسئولیت پذیری نسبت به مسئله، یعنی وجود آنرا انکار نکنیم.
- مسئله می تواند ناشی از یک مشکل بیرونی(مثل یک امتحان سخت) و یا از درون فرد نشات گرفته باشد. (مثل اهداف، نیازها، تعهدات شخصی).
- آموزش راهبردهای حل مساله به تغییرات مثبت و ماندگار در رفتارهای اجتماعی منجر می شود.

□ نمودار فرآیند منطقی حل مساله

□ مقدمه

به اعتقاد کارشناسان فرآیند حل مساله به ما کمک می کند تا مقابله موثری با چالش‌های زندگی داشته باشیم. به ما کمک می کند تا مساله را از حالت کلی و غیرقابل حل بودن خارج سازیم و به اجزاء قابل فهم و قابل حل، تفکیک کنیم. کسب مهارت حل مساله ما را قادر می سازد تا به طور سازنده با مشکلات زندگی برخورد کنیم. اگر فاقد مهارت‌های لازم برای حل مساله باشیم در سازگاری با محیط اطرافمان دچار مشکل می شویم و بهداشت روانی ما تهدید خواهد شد. در این چارچوب در مصاحبه پژوهشی با دکتر عالیه شکر بیگی؛ مدیر گروه علمی تخصصی خانواده در انجمن جامعه شناسی ایران، موضوع «مهارت حل مساله راهبردی کارآمد جهت افزایش مسئولیت پذیری» را با طرح سئوالات زیر مورد بررسی و واکاوی قرار دادیم:

□ نحوه برخورد با مسئله از نگاه کارشناسان

به اعتقاد کارشناسان افراد در برخورد با مشکل، به سه شکل عمل می‌کنند: **1- فرار می‌کنند.** **2- مشکل را گردن دیگری می‌اندازند.** **3- خود سرزنش‌گری می‌کنند.** اگر مشکلی را بخواهیم حل کنیم باید آنرا جزئی و تبدیل به مساله کنیم. مساله برای آن راهکار وجود دارد. باید سعی کنیم در زندگی و در ارتباط با دیگران مشکلات را ساده و آنرا حل کنیم نه اینکه مسائل ساده و قابل حل را پیچیده و از آنها مشکل بسازیم. البته برای این کار باید مهارت‌های خود را افزایش دهیم. اینکه من نمی‌توانم با خانواده همسرم تعامل کنم؛ یک مشکل است؛ من در شروع صحبت‌ها نمی‌توانم سلام کنم و وارد صحبت نمی‌توانم بشوم. احساس خجالت و شرم می‌کنم؛ مهارت‌ها برای یادگیری مسائل است. خصوصا آقایان در حوزه رفتاری این‌طوری هستند. می‌گویند خودم می‌دانم خودم حل می‌کنم و خودم بهتر از همه مهارت دارم. لذا کاری را که تکرار می‌کنیم نتیجه یکسان می‌گیریم. ابتدا باید آموزش ببینیم؛ باید بدانیم مشکلات قابل حل است. راه‌حل‌ها را امتحان و تمرین کنیم. گاهی راه حل‌های ساده به ذهن افراد نمی‌رسد. شما اگر فردی احساسی هستید باید تمرین کنید تا در تصمیمات‌تان منطق را بیاورید. متأسفانه آموزش‌های لازم برای همراه کردن منطق و احساسات به اشخاص داده نمی‌شود.

کارشناسان معتقدند اگر مشکل در مرحله مشکل بودن بماند؛ حل نشدنی هم باقی می‌ماند. اگر شیوه‌های تفکر را عوض کنیم. هر مشکلی هرچقدر که سخت باشد؛ راه‌حلی دارد. معمولا افراد در برخورد با مشکلات فرافکنی می‌کنند. مثلا می‌گوییم ازدواج کن می‌گوید پول ندارم؛ کار ندارم. یک مشکل را به مشکلات دیگر ربط می‌دهند. کسی که بیکار است. مشکل بیکاری را با آموزش و مهارت آموزی می‌تواند به این مسائل خرد کند؟ چه توانایی‌هایی دارم؟ برای مصاحبه شغلی و گرفتن یک شغل باید چه مهارت‌هایی داشته باشم؟ در کشورهای پیشرفته مدیران منابع انسانی همواره اعلام می‌کنند؛ که نیاز بیشتری به افراد با مهارت حل مساله بالا دارند. که اهمیت مهارت در حل مساله را نشان می‌دهد.¹

۱- در جامعه شناسی حل مساله به چه معنا است؟

دکتر عالیه شکر بیگی مدیر گروه علمی تخصصی خانواده در انجمن جامعه شناسی ایران: در جامعه‌شناسی مساله سه بعد دارد: **1- مساله‌یابی** **2- مساله‌شناسی** **3- مساله زدایی.** حل مساله در بعد مساله‌زدایی است؛ اینکه مساله را چگونه حل کنیم؛ در جامعه‌شناسی مساله و مشکل در ارتباط با جامعه است در حالی که در روانشناسی مساله و مشکل ممکن است در فرد باشد.

۲- در جامعه‌شناسی فرآیند منطقی حل مساله چگونه است؟

دکتر عالیه شکر بیگی مدیر گروه علمی تخصصی خانواده در انجمن جامعه شناسی ایران: در ابتدا: طرح مساله است؛ یعنی مساله را خوب بازگو کردن و خوب گفتن. دوم اینکه: مولفه‌های مساله را تعریف کنیم. سوم اینکه: راه‌هایی که می‌توانیم از طریق آنها این مسائل را حل کنیم پیدا کنیم. برای اینکه به طرح مساله دست پیدا کنیم: نیازمند هستیم که وضعیت موجود را به خوبی بشناسیم. تا بتوانیم به سمت وضعیت مطلوب حرکت کنیم. ما بدون شناسایی وضعیت موجود هرگز نمی‌توانیم آینده‌نگری داشته باشیم. مطابق با وضعیتی که در اجتماع ما هست می‌توانیم آینده‌نگری داشته باشیم؛ ما الان نگاه می‌کنیم در خانواده مشکل

¹ - مصاحبه تلفنی با دکتر عالیه شکر بیگی مدیر گروه علمی تخصصی خانواده در انجمن جامعه شناسی ایران؛ اداره پژوهش خبر؛ خرداد 98

و مساله داریم؛ در جامعه که نگاه می‌کنیم؛ روابط انسان‌ها دچار یک خلا و شکافی شده است؛ در ساختارهای کلان یک سرگستگی و مشکلاتی دیده می‌شود. که می‌توان با طرح آن، راه‌هایی که می‌توانیم آن مسائل را حل کنیم پیدا کنیم.

۳- در تحلیل پدیده‌های اجتماعی چه رویکردی می‌توان داشت؟

دکتر عالیه شکریبگی مدیر گروه علمی تخصصی خانواده در انجمن جامعه شناسی ایران: در تحلیل پدیده‌های اجتماعی دو تحلیل یا نگاه می‌توان داشت: 1- نگاه آسیب‌کاوانه: اینکه بگوییم خانواده الان دچار آسیب شده است. این مساله را از نگاه آسیبی ببینم. 2- نگاه معناکاوانه است. از این دو نگاه تغییرات و تحولات در جامعه را با دو معنای متفاوت می‌توان تحلیل و معنا کرد؛ آیا این تغییرات و تحولات، عبور از وضعیت فعلی و رسیدن به وضعیت بهتر است؟ آیا مسیری که خانواده طی کرده است در جهت رشد و پیشرفت است؟ در چه جهتی خانواده حرکت کرده است؟ بر اساس رویکرد معناگرایانه و نه آسیب‌شناسانه: خانواده دچار تغییر معنایی شده است. یعنی تحول در دیدگاه‌ها، ارزش‌ها، نگاه‌ها و نگرش‌ها. بر اساس رویکرد معناگرایانه تغییرات و تحولات هر پدیده اجتماعی می‌تواند کارکردهای مثبت یا منفی داشته باشد.

۴- نگاه به خانواده دستخوش چه تغییراتی بوده است؟

دکتر عالیه شکریبگی مدیر گروه علمی تخصصی خانواده در انجمن جامعه شناسی ایران: در قدیم وقتی نهاد خانواده مشکلی داشت در واقع با رویکرد ریش سفیدی حل می‌شد. بزرگان فامیل مهارت بیشتری در حل مساله داشتند؛ معمولاً زوجین جوان به آنها مراجعه می‌کردند. اما امروز نگاه عقلانیت‌ابزاری و شی‌مداری بر تعاملات انسانی حاکم شده است. امروز زوجین طلاق توافقی می‌گیرند؛ چون رویکرد مادی‌گرایانه بیشتر در زندگی بشر در حال جاری و ساری شدن است.^۱

۵- تغییرات نسلی تحت تاثیر فرهنگ غرب چه آسیب‌هایی بر جای گذاشته است؟

دکتر عالیه شکریبگی مدیر گروه علمی تخصصی خانواده در انجمن جامعه شناسی ایران: تغییراتی که در جامعه مشاهده می‌کنیم: مثلاً کاهش ازدواج، کاهش باروری، پیدایش شبه خانواده. این تحولات در غرب (1950، 1960)، آمریکا، اروپا و کشورهای اسکاندیناوی اتفاق افتاده است؛ ولی الان شرایط در غرب به گونه‌ای شده است که غرب دوباره به طرف خانواده می‌رود.

۶- انباشتگی مسائل و حل نشدن آنها چه عوارضی را بدنبال خواهد داشت؟

دکتر عالیه شکریبگی مدیر گروه علمی تخصصی خانواده در انجمن جامعه شناسی ایران: اگر مسائل اجتماعی، به عنوان واقعیت‌های اجتماعی نادیده گرفته شود؛ دچار انباشتگی مسائل^۲ خواهیم شد. در نتیجه این جامعه است که برای خود راهکار پیدا می‌کند. وقتی جامعه بیکار باشد ممکن است تا مدتی منتظر بماند که کار یا کارآفرینی ایجاد شود؛ اگر اینها ایجاد نشود؛ جامعه برای خودش راهکار پیدا می‌کند. این روش حل مساله مقطعی است. این زخمی است که به تدریج درش بسته شده است.

۷- وضعیت مهارت حل مساله را چگونه ارزیابی می‌کنید؟

دکتر عالیه شکریبگی مدیر گروه علمی تخصصی خانواده در انجمن جامعه شناسی ایران: در دانشگاه مهارت حل مساله را، به لحاظ تئوریک درس می‌دهند؛ اما این مهارت عملیاتی نمی‌شود. در نظام آموزشی کشور ژاپن، برای اینکه دانش‌آموزان را با وضع جامعه و اجتماع آشنا کنند؛ حتی برای تمیز کردن خیابان‌ها می‌برند. محیط زیست را ببینند. اشغال‌ها را جمع و جور

1- زوج‌هایی که دارند طلاق می‌گیرند نگران این نیستند که الان که دارند طلاق می‌گیرند اگر بچه‌ای هم دارند به توافق می‌رسند دو هفته بچه را تو بردار و دو هفته من برمی‌دارم خیلی مسائل را با نگاه ابزاری یا همان حتی ازدواج را مانند یک شی نگاه می‌کنند مانند یک ابزار به آن نگاه می‌کنند می‌گویند من نشد با این آقا یا خانم زندگی کنم عوض می‌کنم می‌روم با یک خانم دیگر. یعنی نگاه بشر در حل مسائل نگاه‌های صوری و مادی‌گرایانه شده است.

2- به عنوان مثال مسائل جوانان: تحصیلات، ازدواج، اشتغال و توانمندی اقتصادی آنها. یا مشکلاتی همچون: ازدواج سفید، هم‌پالینی و هم‌باشی.

کنند؛ درگیری عملیاتی یعنی افراد را در نظام آموزشی از دوران بچگی، از دوران مهد کودک درگیر کنیم مهارت حل مساله را به شکل کاربردی باید با یک بازنگری در نظام آموزشی مان داشته باشیم. اینها را از همان دوران بچگی ببریم و با همه مسائلی که دور و بر ما را گرفته است؛ بطور محسوس آشنا کنیم. همچنین به دانشجویان مهارت حل مسائل زندگی اجتماعی را آموزش دهیم. اینکه چگونه با مشکلات و مسائل روبرو شوند و چگونه بتوانند به راهکارهایی دست پیدا کنند.

□ کلام آخر

دکتر عالیہ شکرینی مدیر گروه علمی تخصصی خانواده در انجمن جامعه شناسی ایران: برای اینکه یک مساله اجتماعی را بشناسیم باید طرح مساله کنیم؛ طرح مساله یعنی راجع به آن صحبت کنیم. یعنی بدانیم یک مشکل در خانواده، در اجتماع، در اقتصاد، در فرهنگ وجود دارد. و ما راجع به آن صحبت کنیم. طبیعتاً برای آن یکسری سوالات و هدفها در نظر می‌گیریم. این سوالات و هدفها ما را هدایت می‌کند به راهکارهایی که این مساله را بتوانیم حل کنیم. ما نیاز به یک بازنگری اساسی در نظام آموزشی داریم؛ تا هر شخص وقتی با یک مساله و واقعیت اجتماعی روبرو می‌شود خودش توانمندی و مهارت حل مساله را داشته باشد. نه اینکه نداند چه باید بکند و منجر به راههای خلاف اصول و ساختارهای مطلوب اجتماعی شود. پس ابتدا مساله را شناسایی می‌کنیم. سپس مساله‌زدایی می‌کنیم. ضعف در توانایی حل مساله، مشکلات و مسائل مهم اجتماعی مانند " خودکشی، اعتیاد، بی بندوباری، ابتلا به بزهکاری " را سبب می‌شود. هرچه فرد توانایی بیشتری در حل مساله داشته باشد؛ به همان اندازه در زندگی خود موفق‌تر و سالم‌تر خواهد بود.